

Wyrok z dnia 13 kwietnia 1999 r.

I PKN 663/98

Pracodawca nie ma obowiązku uiszczenia odsetek od kwot nie przekazanych w terminie na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych.

Przewodniczący: SSN Andrzej Kijowski, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 13 kwietnia 1999 r. sprawy z powództwa Zarządu Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego w W. przeciwko Liceum Ogólnokształcącemu w W. i Kuratorium Oświaty w S. o zapłatę, na skutek kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 30 czerwca 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Zarząd Oddziału ZNP w W. żądał nakazania Liceum Ogólnokształcącemu w W. i Kuratorowi Oświaty w S., by przekazali na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych w pozwanym Liceum kwotę 18.109 zł z odsetkami od dnia 1 października 1996 r., gdyż kwota ta – wbrew obowiązkowi ustawowemu – nie została na konto Funduszu przekazana.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Giżycku wyrokiem z dnia 13 listopada 1997 r. oddalił powództwo. Ustalił, że zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335) niesporna co do wysokości kwota 18.109 zł powinna wpłynąć najpóźniej do dnia 30 września 1996 r. na konto Funduszu Świadczeń Socjalnych pozwanego Liceum, co jednak nie nastąpiło. Kontrola przeprowadzona przez inspektora pracy wykazała natomiast, że w dniu 12 września 1996 r. pozwane Liceum dokonało przelewu kwoty

14.980 zł z konta Funduszu na konto Banku Zachodniego w B. na pokrycie zobowiązań powstałych wskutek zakupu opału w II i III kwartale 1996 r. W dniu zaś 30 kwietnia 1996 r. Kuratorium Oświaty w S. przejęło do spłaty zobowiązanie pozwanego Liceum związane z obowiązkiem przekazania na rzecz Funduszu Świadczeń Socjalnych kwoty 18.109 zł. W dniu 24 września 1997 r. Kurator Oświaty w S. wydał polecenie przelewu kwoty 18.109 zł na konto Funduszu Świadczeń Socjalnych pozwanego Liceum, jednak do dnia wniesienia pozwu, tj. do dnia 10 października 1997 r., kwota ta na konto Funduszu nie wpłynęła. Stało się to dopiero w toku procesu. Ponieważ jednak strona powodowa mimo to popierała powództwo w całości, Sąd Rejonowy oddalił je uznając, że skoro należność główna została zaspokojona, nie ma podstaw do jej zasądzenia. Gdy natomiast chodzi o odsetki, Sąd pierwszej instancji uznał, że wprowadzie w myśl art. 481 KC w przypadku zwłoki dłużnika z zapłatą należności głównej wierzycielowi należą się odsetki, jednak w rozpoznawanej sprawie, oceniając uprawnienie wierzyciela, należy mieć na uwadze to, że w charakterze dłużników występowały instytucje o szczególnym charakterze. Jak wiadomo, do głównych zadań szkoły należy kształcenie dzieci i młodzieży, a do kuratora – nadzór nad prawidłowym realizowaniem tego zadania. Charakter działalności podmiotów będących pozwanymi w sprawie wiąże się więc często z brakiem po ich stronie odpowiednich środków finansowych, tym bardziej że nie dysponują one własnymi środkami, lecz uzyskują je na skutek decyzji Ministra Edukacji Narodowej. W rozpoznawanej sprawie przyczyną nieprzekazania środków na rzecz Funduszu była konieczność pokrycia długu z tytułu zakupu opału. Jednak wskutek tego Fundusz ten nie przestał funkcjonować, zaś pozwane Liceum mogło spełniać swoje funkcje. Z tego względu oddalenie roszczenia o odsetki ma – zdaniem Sądu Rejonowego – oparcie w art. 8 KP.

Wyrokiem z dnia 30 czerwca 1998 r. Sąd Wojewódzki w Białymstoku oddalił apelację, którą złożyła strona powodowa, opartą na zarzucie naruszenia art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych oraz art. 481 KC. Sąd drugiej instancji podkreślił, że oddalenie powództwa o zapłatę kwoty 18.109 zł było uzasadnione, gdyż jeszcze przed wniesieniem pozwu kwota ta wpłynęła na konto Funduszu. Co się zaś tyczy odsetek, to żądanie ich nie znajduje uzasadnienia w przepisach prawa cywilnego. Obowiązek przekazania przez pracodawcę określonych środków finansowych na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie jest długiem pracodawcy. Środki te bowiem nie przestają być

jego własnością. Pracodawca jest jedynie ograniczony w możliwości dysponowania nimi, gdyż mogą być przeznaczone tylko na finansowanie działalności socjalnej. W myśl art. 10 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. środkami funduszu świadczeń socjalnych administruje kierownik zakładu pracy, mając na uwadze określone w regulaminie zasady przeznaczania środków tego Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej oraz zasady i warunki korzystania ze świadczeń i usług finansowych z Funduszu. Fundusz jest instrumentem, który służy zaspokajaniu przez pracodawcę bytowych, socjalnych i kulturalnych potrzeb pracowników, dlatego opóźnienia w przekazaniu przez pracodawcę wpłat na rachunek bankowy tego Funduszu nie można uznać za nienależyte wykonanie zobowiązania w rozumieniu prawa cywilnego. W związku z tym nie może mieć zastosowania w sprawie art. 481 KC. Sąd Wojewódzki zaznaczył, że wprawdzie jego stanowisko w kwestii odsetek różni się od stanowiska Sądu Rejonowego, jednak oddalenie powództwa w tym zakresie odpowiada prawu.

W kasacji od wyroku Sądu Wojewódzkiego strona powodowa żądała jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania wraz z zasądzeniem od pozwanych kosztów procesu, w tym 750 zł z tytułu zastępstwa procesowego. Zażądała naruszenie art. 481 § 1 w związku z art. 415 KC polegające na uznaniu, że nie należą się jej odsetki ustawowe od kwoty 18.109 zł mimo zadysponowania przez pozwane Liceum środkami zakładowego funduszu socjalnego w sposób sprzeczny z ustawą z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Zdaniem strony powodowej przeznaczenie środków będących już na koncie Funduszu na inne cele, między innymi na zakup opału, jest sprzeczne z ustawą i stanowi wykroczenie przeciwko prawom pracownika. Jest to również czyn niedozwolony, którego popełnienie daje prawo żądania odsetek ustawowych na rzecz tego Funduszu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie zawiera usprawiedliwionych podstaw.

Odsetki stanowią rodzaj wynagrodzenia za korzystanie z pieniędzy (lub rzeczy oznaczonych co do gatunku) należących do innej osoby. Według art. 359 § 1 KC odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy to wynika z czynności prawnej albo z ustawy, z orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu. Użyte w tymże przepisie wyrażenie „tylko wtedy” oznacza, że poza wypadkami przewidzia-

nymi w tym przepisie odsetki się nie należą. Odsetki są świadczeniem ubocznym w stosunku do świadczenia głównego i mają w stosunku do niego charakter akcesoryjny, co oznacza, że obowiązek ich zapłaty istnieje obok świadczenia głównego i niezależnie od tego, czy świadczenie główne zostało spełnione, czy też nie. Obowiązek zapłaty odsetek nie może istnieć, gdy nie ma stosunku zobowiązaniowego wynikającego z umowy lub z czynu niedozwolonego.

Strona powodowa jako podstawę prawną żądania zapłaty odsetek podała art. 481 § 1 w związku z art. 415 KC. Tym samym wskazała, że źródłem stosunku zobowiązaniowego jest czyn niedozwolony popełniony przez pozwanych, natomiast obowiązek zapłaty przez nich odsetek wynika z ustawy.

Art. 481 § 1 KC przewiduje, że jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, choćby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Dla zastosowania tego przepisu konieczna jest więc – gdy chodzi o odsetki – możliwość postawienia Zarządu Oddziału ZNP w W. w roli wierzyciela, a pozwanych – w roli dłużników. Konieczne jest ponadto stwierdzenie, że wskutek czynu niedozwolonego strona powodowa poniosła szkodę. Art. 415 KC stanowi bowiem wyraźnie, że obowiązek naprawienia szkody istnieje w stosunku do osoby, której została wyrządzona szkoda.

Analiza postanowień ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.) nie pozwala uznać, że nieprzekazanie w terminie przez pracodawcę – pozwane Liceum Ogólnokształcące w W. na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych kwoty 18.109 zł zrodziło obowiązek zapłaty odsetek na konto tego Funduszu.

Z przepisów ustawy wynika, że pracodawcy, będący jednostkami organizacyjnymi prowadzącymi gospodarkę finansową na zasadach określonych w ustawie z dnia 5 stycznia 1991 r. – Prawo budżetowe (Dz.U. z 1993 r. Nr 72, poz. 344 ze zm.), tworzą zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (art. 3 ust. 3), przeznaczony na działalność socjalną na rzecz osób uprawnionych do korzystania z Funduszu oraz na dofinansowanie zakładowych obiektów socjalnych (art. 1 ust. 1). Działalnością socjalną w rozumieniu ustawy są usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, udzielanie pomocy finansowej (rzeczowej lub finansowej), a także zwrotnej lub bez-

zwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe (art. 2 ust. 1). Omawiany Fundusz tworzy się z corocznego odpisu podstawowego, naliczanego procentowo w stosunku do przeciętnej liczby zatrudnionych; odpis ten na warunkach przewidzianych w ustawie może być odpowiednio zwiększony (art. 5). Równowartość dokonanych odpisów i zwiększeń pracodawca przekazuje na rachunek bankowy Funduszu w terminie do dnia 30 września danego roku, z tym że w terminie do dnia 31 maja przekazuje kwotę stanowiącą co najmniej 75% równowartości odpisów (art. 6 ust. 1 i 2). W myśl art. 10 ustawy, środkami Funduszu administruje pracodawca, który w regulaminie uzgodnionym z zakładowymi organizacjami związkowymi ustala „zasady przeznaczania środków Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej oraz zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu”. Według zaś art. 8 ust. 3 tej ustawy związkom zawodowym przysługuje prawo wystąpienia do sądu pracy z roszczeniem o zwrot Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na Fundusz.

Jak z powyższej regulacji wynika, zakładowy fundusz świadczeń socjalnych tworzy się ze środków należących do pracodawcy, a jego utworzenie niczego nie zmienia w sferze własności. Fundusz ten nadal bowiem jest własnością pracodawcy i jest również przez niego administrowany. Pracodawca nie ma też możliwości wydatkowania środków Funduszu niezgodnie z przepisami ustawy, czyli na inne cele niż te, dla których został utworzony. Sankcje dla pracodawcy za postępowanie naruszające przepisy ustawy przewiduje art. 12^a ust. 1 oraz art. 8 ust. 3. Według pierwszego z nich pracodawca lub osoba odpowiedzialna w imieniu pracodawcy za wykonanie przepisów ustawy podlega karze grzywny, jeżeli nie wykonuje przepisów ustawy albo podejmuje działania niezgodne z przepisami ustawy. Drugi zaś przepis daje związkom zawodowym prawo pozwania pracodawcy do sądu pracy o zwrot Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na Fundusz.

W przedmiotowej sprawie, aczkolwiek zarzut kasacji dotyczy naruszenia art. 481 § 1 w związku z art. 415 KC, to pierwszoplanowe znaczenie ma rozstrzygnięcie, czy w świetle art. 8 ust. 3 ustawy pracodawca ma obowiązek zwrócić Funduszowi środki wydatkowane niezgodnie z przepisami ustawy lub przekazać je na konto Funduszu wraz z odsetkami, czy też tylko w takiej wysokości, w jakiej zostały przeznaczone na inne cele lub w jakiej nie zostały przekazane na Fundusz. W tej kwestii Sąd Wojewódzki trafnie przyjął, że strony pozwanej nie obciążał obowiązek przekazania

na konto Funduszu odsetek od kwoty 18.109 zł, którą dyrektor pozwanego Liceum przeznaczył okresowo na zakup opału dla szkoły, a więc nie na działalność socjalną w rozumieniu ustawy. Do powyższego wniosku upoważniają następujące argumenty.

Przepis art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych przyznał związkom zawodowym uprawnienia procesowe do sądowego dochodzenia od pracodawcy dokonania odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych. Uprawnienie to jest jednym ze środków realizacji zadań i uprawnień przyznanych związkom zawodowym – przewidzianych w ustawie z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234 ze zm.). Nie oznacza jednak, że w razie naruszenia przez pracodawcę przepisów ustawy w sposób dający podstawę do wytoczenia powództwa z przyczyn określonych w art. 8 ust. 3, związek zawodowy staje się poszkodowanym, a więc że między nim i pracodawcą powstaje stosunek zobowiązaniowy, w którym pracodawca jest dłużnikiem, a związek zawodowy – wierzycielem.

Wyposażenie związków zawodowych w legitymację procesową do żądania, by pracodawca przekazał część środków na cele socjalne, nie prowadzi również do zmiany własności tych środków. Ich właścicielem pozostaje nadal pracodawca, a odpis na Fundusz jest jedynie przesunięciem majątkowym o charakterze formalnym, w obrębie kont, jakie posiada pracodawca. Nie można więc przyjąć, że dysponowanie w sposób niezgodny z ustawą środkami istniejącymi na koncie Funduszu bądź nieprzekazanie ich na ten Fundusz rodzi obowiązek przekazania środków pieniężnych, mających postać odsetek, z jednego konta na drugie. Środki Funduszu, choć są dzielone i wydatkowane w uzgodnieniu ze związkami zawodowymi, pozostają bowiem w dalszym ciągu własnością pracodawcy, nie ma więc – mimo naruszenia przepisów ustawy – osoby poszkodowanej. Tym samym nie ma osoby, której należałoby się zapłata za korzystanie z jej pieniędzy lub za pozbawienie jej używania własnych pieniędzy.

Nie bez znaczenia dla rozstrzygnięcia rozważanego zagadnienia są ponadto wyniki wykładni gramatycznej wyrażień, których użył ustawodawca stanowiąc omawiany przepis. Mianowicie stwierdził w nim, że związkom zawodowym przysługuje roszczenie do sądu pracy o zwrot „środków wydatkowanych” oraz o przekazanie „należnych środków”. Jest więc niewątpliwe, że w pierwszym przypadku chodzi o konkretne kwoty, które zostały z Funduszu pobrane i przekazane na cele niesocjal-

ne, w drugim zaś – o kwoty, które powinny być przekazane na konto Funduszu w wysokości odpowiadającej odpisowi ustalonemu w ustawie.

Na podstawie przedstawionych rozważań i wpływających z nich wniosków należało zatem uznać, że po stronie pozwanego Liceum Ogólnokształcącego (a także pozwanego Kuratorium Oświaty, które przyjęło do wykonania zobowiązanie Liceum) nie powstał obowiązek przekazania na konto Funduszu odsetek od kwoty 18.109 zł. Tym samym zarzut naruszenia art. 481 § 1 w związku z art. 415 KC (i art. 300 KP) postawiony w kasacji okazał się bezzasadny. Z tego względu i stosownie do art. 393¹² KPC Sąd Najwyższy oddalił kasację.

=====